

Nieuw licht op slavernij

geschiedenis

Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC, *Matthias van Rossum*;
uitg. Verloren, Hilversum, 2015; ISBN 978 90 8704 517 3;
91 blz.; € 14,-;

Verhalen van vrijheid. Autobiografieën van slaven in transnationaal perspectief 1789-2013,

Marijke Huismans;
uitg. Verloren, Hilversum, 2015; ISBN 978 90 8704 509 8;
256 blz.; € 25,-.

tekst drs. D. van Meeuwen
beeld Rijksmuseum Amsterdam

Het is opvallend hoe veel er de laatste tijd geschreven wordt over slavenhandel en slavernij. Meestal gaat dat over de slavenhandel van Afrika naar Midden- en Zuid-Amerika, maar nu ook over de slavernij die in Oost-Indië onder toezicht van de VOC plaatshad.

In "Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC", beschrijft historicus Matthias van Rossum hoe in de nacht van 14 op 15 februari 1743 de rust op De Delfland ruw werd verstoord. Het VOC-schip lag voor anker bij een van de eilanden in Oost-Indië. In de duisternis kwamen de slaven aan boord in opstand. De wachtlopende stuurman werd gedood, op de rest van de bemanning werd geschoten en ingehakt. De kapitein en de meeste officieren wisten te ontkomen.

Naar de opstand van de slaven op De Delfland werd vrij snel een onderzoek in gesteld. De feiten logen er niet om. Er waren 44 slaven aan boord, door VOC-dienaren ingekocht, onder wie „drie kleine meiden en een kleine jongen." Ze waren „geboeijt aan boord gebracht." Officieel behoorde de lading alleen uit rijst te bestaan! Waar kwamen deze slaven vandaan, waar werden zij naartoe gebracht en hoe werden zij ingezet in Oost-Indië? Opnieuw dus een boek over de slavernij in Azië.

Van Rossum haalt in zijn helder geschreven boekje nieuwe aspecten van dit slavernijverleden naar voren. Hij baseert zich op veel bronnen. Zo wordt duidelijk dat de Verenigde Oost-Indische Compagnie zelf niet de grootste en belangrijkste slavenhandelaar in Azië was. Het was vooral het

personeel van de VOC dat voor eigen rekening, al dan niet met toestemming van de VOC, in slaven handelde. Dat blijkt ook uit het zojuist beschreven voorbeeld. De VOC zelf had duizenden slaven, maar liet ook tienduizenden Aziaten en Europeanen in andere arbeidsverhoudingen voor zich werken.

Tot ver in de achttiende eeuw waren de slavernij en de slavenhandel in Nederlandse gebieden in Azië omvangrijker dan die in het Atlantische gebied, waarbij slaven vanuit Afrika naar Amerika werden overgebracht. Rond 1750 waren er naar schatting 75.500 slaven aanwezig in Nederlandse Oost-Indische vestigingen, tegen 64.000 in West-Indië. Ook laat Van Rossum zien dat het slavernijverleden onder de VOC verder terugreikt dan gedacht. Al direct na de oprichting van de VOC in de 17e eeuw begonnen de Nederlanders met het inzetten van slaven en met de slavenhandel. Toch wordt het Nederlandse slavernijverleden meestal vanuit het Atlantische perspectief beschreven, op de rest van de bemanning werd geschoten en ingehakt. De kapitein en de meeste officieren wisten te ontkomen.

Slavernij is in de geschiedschrijving vaak afgedaan als een marginaal economisch bijverschijnsel, iets wat helaas een donkere bladzijde vormde in de geschiedenis van de Europese staten. Van Rossum stelt echter dat slavenhandel en slavernij wel degelijk van immense betekenis zijn geweest voor de zich ontwikkelende kapitalistische economische systemen. Daarmee is het niet minder een donkere bladzijde.

Slavenverhalen

Autobiografieën van slaven vormen bijzondere bronnen om iets van de praktijk van slavernij te weten te komen. Maar zijn die bronnen altijd betrouwbaar? Waarom werden ze eigenlijk geschreven? Bovendien: waarom worden ze soms in verschillende tijden herdrukt, ook in andere landen? Deze vragen vormden het belangrijkste uitgangspunt voor Marijke Huismans bij het schrijven van haar

Een opperkoopman van de VOC (vermoedelijk Jacob Mathieusen) en zijn vrouw, met op de achtergrond de retourvloot op de rede van Batavia. Schilderij van Albert Cuyt, ca. 1650.

boek "Verhalen van vrijheid". Huismans neemt de lezer mee naar Amerika in de periode 1789 tot 2013. Via de diverse slave-narratives (slavenverhalen) onderzocht de schrijfster hoe deze verhalen in Amerika, maar ook in Nederland werden ontvangen. Dat doet ze heel nauwkeurig aan de hand van de verschillende uitgaven. Daarbij plaatst ze de uitgaven en heruitgaven (met soms opmerkelijke, door de uitgever aangebrachte veranderingen) in het kader van de toen heersende opvattingen. Dat doet ze knap en op een boeiende manier. Het boek is verdeeld in vijf hoofdstukken met bijbehorende tijdsblokken. Hoe de schrijfster tot die keuzes komt wordt niet helemaal duidelijk.

Tijdens de antislavernijbeweging in Amerika en Engeland is vanaf het midden van de achttiende eeuw gebruikgemaakt van de slavenautobiografie. Een voorbeeld hiervan is Olaudah Equiano, een voormalige slaaf die in Londen leefde. Hij had contacten met abolitionisten, mensen die afschaffing eisten van slavenhandel en slavernij. In 1789 schreef hij zijn verhaal "The interesting narrative", met een voorwoord waarin hij duidelijk de link legde met het politieke debat over de afschaffing van de slavenhandel. Compleet met een handtekeningenlijst van 300 tegenstanders van de slavenhandel, speelde dit verhaal een belangrijke rol in bij de afschaffing ervan. "De negerhut van oom Tom" zou

later ook zo'n rol spelen bij de afschaffing van de slavernij in 1863.

De inhoud van deze boeken bevat in de meeste gevallen een diep menselijk verhaal over geweld, geseling en een geslaagde vlucht. Het doet een beroep op de emotie van de lezer. De namen van sommige hoofdstukken van Huismans' boek geven het doel van de autobiografieën goed aan, bijvoorbeeld: "Mobilisatie van sentiment" en "Getuigen voor de rechtbank der publieke opinie".

Equiano's boek verscheen in negen edities en werd onder andere in het Nederlands vertaald. De Nederlandse vertaling heeft het over de „merkwaardige lotgevallen" van de voormalige slaaf. Hier wordt

overigens niet de link gelegd met een antislavernijbeweging, die in Nederland niet heel sterk was. Het werd meer als een interessant boekje gezien.

Huismans toont trouwens aan dat de oudste slavenautobiografieën de sporen dragen van de bevindelijke protestanten in Amerika en Engeland die aan het begin van de antislavernijbeweging stonden. Later kwam er meer ruimte voor de inhoudelijke beschrijving van het slavenleven.

Deze slavenautobiografieën moesten het blanke publiek overreden om zich achter de morele zaak van de antislavernijbeweging te scharen. Men zou verwachten dat het met de afschaffing van de slavernij afgelopen is met de uitgaven van dit soort boeken. Het tegendeel is waar. Ten tijde van de Black Powerbeweging (1960-1980) werden verschillende slavenautobiografieën opnieuw uitgegeven. Ze dienden als

metafoor in de strijd voor een volkomen emancipatie van de zwarte bevolking in Amerika. In zoverre heeft het nog echt met de slavengeschiedenis te maken.

In het laatste hoofdstuk van "Verhalen van vrijheid" (dat de periode 1983 tot 2013 bestrijkt) gaat het eigenlijk over alle emancipatiebewegingen van groepen en individuen. Huismans behandelt daarin onder meer de autobiografie "Mijn vrijheid" van Ayaan Hirsi Ali. De voormalige Nederlandse politica beschreef haar levensreis van 'slavernij' in de islamitische wereld naar de 'vrijheid' in het liberale Westen. Eigenlijk zegt zij dat vrouwenrechten en islam niet met elkaar te verenigen zijn. Het is wel de vraag of zo'n emancipatiedocument te vergelijken valt met de historische slavenautobiografieën. Ondanks enkele kritische kanttekeningen kan ik het boek van harte aanbevelen. Het is goed gedocumenteerd en het leest als een roman.

klare taal

Babytaal

tekst Carla van Hengel-van Esch
beeld iStock

Terwijl ik afgelopen nacht met gesloten ogen heen en weer wiegde in een schommelstoel, smolten plotseling twee werelden ineen: de wereld van de baby op mijn schoot en die van het redactiewerk dat ik die dag had gedaan. Wat dat opleverde, beviel me wel. Het geschreeuw waarmee mijn baby zich tot dan toe meldde, werd opeens aan regels onderworpen. „Sorry kind", hoorde ik mijzelf zeggen, „je huilgeluid is niet eenduidig geformeerd. Probeer maar opnieuw." En: „Variatie, meisje, daar draait het om. Die boer, een beetje honger, een krampje hier of daar, dat kennen we nu wel." Is het gehuil te lang, te vaak of te hard? Mijn excuses, dat past niet binnen het protocol – afgewezen!

Vanochtend vroeg, bij daglicht, scheen de aanpak me toch te hard voor het wichtje. Jammer, want het leven met een baby zag er heel even aandoenlijk eenvoudig en beheersbaar uit. En als er iets is waaraan jonge ouders –met fantoomgehuil in de supermarkt– behoefte hebben, dan is het wel een beetje controle en overzicht.

Ik vind het daarom niet vreemd dat de zogenaamde Dunstan-babytaal succesvol aan het worden is. Deze taal is genoemd naar mama Dunstan, die in het jaar 1998 opeens ontdekte wat alle moeders al eeuwen over het hoofd hebben gezien: dat baby's maar vijf geluiden produceren. "Nèh", "eh", "owh", "heh" en –ja, natuurlijk!– "eairth". En elk geluid bevat een boodschap: honger, een boer, moe, oncomfortabel of krampjes. Nooit opgemerkt? Wel ooverdovend gekrijs gehoord? Eigen schuld, dikke bult. Wie die eerste signalen mist, wordt getraakteerd op alle geluiden bij elkaar. In het kwadraat.

Er zit iets logisch in de theorie. Dat "nèh" bijvoorbeeld: als een baby honger heeft, wordt de zuigreflex actief en drukt de tong tegen het gehemelte. Dat klinkt dan zo'n beetje als "nèh". Of neem dat "owh", het geluid van vermoeidheid. Vorm je mond tot een gaap, zet je stembanden in werking en inderdaad, het geluid is identiek. (Zo zie je maar: met een beetje goede wil werkt de Dunstan-babytaal zelfs bij volwassenen.)

En toch kan de hele theorie me niet bekoren. Dat pasgeboren baby's verschillende geluiden kunnen produceren, prima. Dat die geluiden geïnterpreteerd dienen te worden, ook helemaal goed. Maar om nu het leren van deze taal te presenteren als relatieve reddende (van de ouders), eigenwaarde bevorderende (van papa en/of mama), overgewicht voorkomende (van de baby, en och, dan maar ook direct van papa en/of mama) methode, dat gaat me echt te ver. Bespaar gerust de kosten van de betaalde app, de Dunstan-Babytaal-dvd (22 euro, exclusief verzendkosten) en de Dunstan-Babytaalcursus (tientallen euro's, afhankelijk van de aanbieder) en verdiep je eens gratis in de echte talige eigenschappen van een baby. Bijvoorbeeld dat een baby ineengesprokenbrijsal-dezezondermoeitoeontdektwaarwoordenbeginnen-eindigen. Dat geeft dan inderdaad geen controle en overzicht, maar wel een prachtige indruk van het ingeschapen talige bewustzijn van een baby.

Tweewekelijkse rubriek met columns over taal

Een pasgeboren baby produceert veel geluiden.